

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ

Сучасний журналіст – творча особистість з яскраво вираженою індивідуальністю, з високим рівнем професійної культури та комунікативності, це особистість із творчим стилем фахової діяльності й творчим мисленням.

Наразі зростає потреба суспільства в спеціалістах, які здатні творчо мислити, що актуалізує питання формування творчого мислення майбутніх фахівців, яке, на нашу думку, є ще малодослідженим. Сьогодні все актуальнішою стає проблема формування творчої індивідуальності майбутнього журналіста, однією зі складових якої є творче мислення, що визначає теоретико-методологічне підґрунтя вивчення проблеми формування й розвитку творчого типу журналістського мислення та зумовлює необхідність комплексного підходу до її вирішення.

Метою статті є висвітлення наукових поглядів на феномен журналістського творчого мислення та обґрунтування основних факторів і педагогічних умов його формування в майбутніх журналістів у процесі професійної підготовки.

Роль і місце творчості в навчально-виховному процесі вищої школи, питання творчої активності студентів і професійно-творчого саморозвитку студентів вивчали В. Андреев, М. Блох, Д. Богоявленська, Г. Горченко, А. Деркач, В. Зазикін, І. Зайцева, Г. Костюк, П. Кравчук, О. Леонтьєв, О. Лук, Л. Макарова, Л. Мільто, В. Мухіна, А. Петровський, О. Пехота, Я. Пономарьов, О. Тихомиров, Ю. Фокін, В. Фрицюк, І. Ширшова та ін.

Проблемам творчості та підготовки творчих фахівців у процесі професійної освіти присвячені наукові праці філософів (В. Біблера, Б. Кедрова, М. Ярошевського та ін.), психологів (О. Брушлинського, Л. Виготського, О. Матюшкіна, К. Платонова, С. Рубінштейна та ін.), педагогів (В. Андреева, В. Загвязинського, І. Зязюна, М. Кагана, В. Кан-Калика, В. Краєвського, Н. Кузьміної, М. Поташника, С. Сисоєвої, А. Сущенка, Т. Сущенко та ін.).

Питання методики викладання журналістики розробляли українські і зарубіжні вчені: Р. Бухарцев, З. Вайншенберг, В. фон Ла Рош, В. Ворошилов, В. Горохов, О. Грабельников, Я. Засурськ, М. Кім, С. Корконосенко, В. Костюк, Г. Лазутіна, М. Лукін, К. Маркелов, І. Михайлин, В. Олешко, Є. Прохоров, Л. Світич, О. Тертичний, В. Тулупов, В. Учонова, О. Шерель, М. Шостак та ін.), однак основи формування методологічної підготовки майбутніх журналістів як представників творчої професії ще недостатньо вивчені.

Проблема творчого мислення та його механізми висвітлювалася в наукових працях М. Бердяєва, В. Біблера, М. Бернштейна, А. Брушлинського, В. Енгельмейєра, Б. Кедрова, Б. Лезіна, В. Моляко, Р. Нємова, Я. Пономарьова, В. Пушкіна, І. Сумбаєва, Б. Теплова, П. Якобсона та ін.

У науковому світі існують різні підходи до розуміння творчості, творчого мислення (Г. Альтшуллер, Дж. Бремнер, Е. де Боно, А. Брушлинський, Г. Буш, О. Матюшкін, В. Моляко, Я. Пономарьов, С. Рубінштейн, О. Тихомиров та ін.), але ще відсутня однастайна думка щодо оцінювання рівня творчості, творчого мислення.

Особливості розвитку мислення студентів у навчальному процесі розкрили у своїх наукових розвідках О. Абдулліна, А. Алексюк, З. Калмикова, В. Роменець, В. Семиченко; на взаємозв'язок творчого мислення зі здібностями особистості вказали Д. Богоявленська, Ю. Гільбух, О. Матюшкін, В. Моляко. Значну роль у розвитку концептуалізації творчого мислення відіграли зарубіжні дослідження закономірностей його функціонування (Е. де Боно, М. Вертгеймер, Дж. Гілфорд, Д. Дьюї, Р. Енніс, М. Ліпмен, Р. Майєр, Г. Сельє).

Формування творчого мислення журналістів пов'язане з поняттями “журналіст”, “творчість”, “мислення”, “творча індивідуальність майбутнього журналіста”.

Згідно із “Сучасним словником літератури і журналістики”, журналіст – це “представник творчої професії, у функціональні обов'язки якого входить збирання, обробка і поширення інформації через канали масової комунікації” [7, с. 205]. Як стверджують М. Гетьманець та І. Михайлин, професія журналіста надає людині широкі можливості самореалізуватися; “містить у собі елементи цілого ряду привабливих творчих професій, які самі по собі самодостатні й цікаві: письменника, режисера, актора, педагога, менеджера і навіть лікаря й психолога” [7, с. 205].

При цьому дослідники зазначають, що “журналістика – найбільш стресова з усіх інтелектуальних професій, її представники найчастіше переживають синдром психічного вигорання, успіх у професії журналіста залежить від міри таланту, природа якого загадкова. Професія журналіста вимагає безкінечного самовдосконалення..., універсальної духовної діяльності. Це професія професій” [7, с. 206].

Цікаві думки про специфіку журналістської діяльності, на наш погляд, висловив і сучасний російський журналістикознавець В. Олешко: “Журналіст, що володіє даром слова, втілює загальне прагнення виразити свій світ і себе, і в цьому він підкоряється природному імпульсу людської натури, водночас стає виразником тих людей, які не вміють і не можуть висловитися. У такої людини схильність до самовираження набуває особливої сили, і здається, що вона є необхідним додатком до її життя, посилюючи його. Прагнення увічнити явище в якусь мить може бути увінчане небувалим творчим тріумфом” [18, с. 106].

Поняття “творча індивідуальність журналіста”, на наш погляд, – це натхненна особистість, для якої творчість є життєвою необхідністю і сенсовою цінністю, її головним стимулом і найважливішим регулятивом, єдино можливим способом життя, світосприйняття, самоствердження й самореалізації; це особистість, наділена творчою уявою і фантазією, здатна творчо мислити, створювати не лише щось якісно нове, оригінальне, неповторне, а й

самобутнє, унікальне, одиничне, космічно індивідуальне, одухотворене, інколи – сокровенно-сакральне. Творча індивідуальність постійно прагне до духовного саморозвитку і самовдосконалення у власній (у тому числі професійній) діяльності, до перетворення інших у процесі творчої взаємодії, вона не лише відчуває потребу в новаторській діяльності, має здібності до новацій, а й певним чином впливає на хід подій суспільного життя.

Головна особливість журналістської професії полягає в тому, що журналіст не лише реалізує себе в слові, написаному чи усному, яким він повинен володіти бездоганно, а й “переживає ні з чим незрівняну радість, відчуваючи результативність своєї праці, її ефективність і дієвість” [7, с. 206].

Серед умов і рис журналістської діяльності, сформульованих у Законі України “Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів” [12], визначено: творчий характер, реалізацію творчих планів у стресових ситуаціях; професійну творчу діяльність в екстремальних умовах, необхідність здійснювати власний творчий пошук нової, потрібної інформації та її джерел.

Український журналістикознавець В. Здоровега назвав журналістику видом творчої діяльності [13, с. 12]. На думку вченого, журналістська душа – “чутливий інструмент, який негайно резонує на настрої сучасників. Це одна з притаманних рис майстерності журналіста” [13, с. 14].

В науковій літературі творчість часто визначається як “мислення в його вищій формі, що виявляється як уява і яке виходить за межі відомих способів вирішення завдання, що виникає” [25, с. 142].

На думку російського дослідника Ю. Фокіна, творчість є неформалізованим процесом створення або виявлення суб’єктом нових відомостей чи об’єктів духовної або матеріальної культури, що заснований на мисленні, яке виходить за межі відомого, на реалізації власного бачення об’єкта [27]. У такому тлумаченні найточніше відзначено, що творчість – це передусім мислення, хоча термін “діяльність” тут, мабуть, використовується для позначення зовнішньої активності суб’єкта творчості, оскільки “мислення – це внутрішня активність, яка до того ж може входити в діяльність. Навіть випадково помітити нове можна тільки при здійсненні мислення, зіставивши помічене з відомим” [25, с. 90].

Мислення – “найважливіша форма відображення дійсності мозком”, це “система процесів, що здійснюють відображення об’єктів у їх закономірних зв’язках і відношеннях, в їх розумінні, прогнозуванні і прийнятті рішень”, це “соціально зумовлений процес, який нерозривно пов’язаний з мовленням, процес пошуку і відкриття суттєво нового, опосередкованого і узагальненого відображення дійсності в ході її аналізу й синтезу” [2, с. 62].

Особливе місце щодо визначення поняття “мислення”, на наш погляд, займає позиція А. Брушлинського, який зазначає, що “мислення – це завжди пошуки й відкриття істотно нового” [4, с. 99], “це нерозривно пов’язаний з мовою соціально зумовлений і психічний процес самостійного шукання й відкриття нового” [5, с. 52].

О. Тихомиров пропонує таке визначення: “Мислення – це процес, пізнавальна діяльність, продукти якої характеризуються узагальненим, опосередкованим відображенням дійсності” [26, с. 16].

На думку А. Бандурки, мислення є процесом “узагальненого опосередкованого відображення і пізнання явищ дійсності в їх суттєвих ознаках і взаємозв’язках”, що розвивається “від конкретних образів (стадії понятійного мислення) до понять, позначених словом (стадія понятійного мислення)” [2, с. 62].

В культурно-історичній теорії Л. Виготського представлено положення про зв’язок мислення й мовлення; у дослідженнях Ю. Гіппенрейтера розкрито теорію неусвідомлюваних дій у мисленні. В теоретичних розробках М. Бахтіна, В. Біблера, М. Бубера, С. Ваймана, Л. Виготського, Л. Зазуліної, О. Крутій, С. Курганова, Г. Кучинського, Б. Ломова, А. Матюшкіна, О. Самойлова, Т. Флоренської творче мислення пов’язується із внутрішнім діалогом, який є важливим компонентом продуктивного мислення.

Значний внесок у розробку ідей та методик творчого мислення зробили британський учений-лікар Е. де Боно й американські дослідники Д. Гілфорд і Є. Торранс. Е. де Боно запропонував велику кількість методик творчості та мислення; ввівши в науковий обіг поняття “латеральне мислення”, розробив “техніку шести шапок” (біла – аналітичне мислення, червона – емоційне мислення, чорна – критичне мислення, жовта – оптимістичне мислення, зелена – творче мислення, синя – мислення у великій перспективі). У метафоричному розумінні, “вдягаючи” кожному із “шапок”, людина може поглянути на проблему з декількох точок зору [11].

Цінною, на нашу думку, є розроблена Д. Гілфордом характеристика творчості, що включає такі параметри, як легкість, гнучкість, оригінальність і точність мислення, а також уяву. На особливу увагу заслуговує творче й критичне мислення, аналіз якого свого часу провели американські психологи Г. Ліндсей, К.С. Халл, Р.Ф. Томпсон. Творче мислення, як стверджував Р.Ф. Томпсон, “спрямоване на створення нових ідей, а критичне виявляє їхні недоліки й дефекти” [15, с. 149–152].

Цікавою є позиція щодо мислення психолога К. Манхейма, який зазначав, що “мислять не люди як такі, і не ізольовані індивіди здійснюють процес мислення – мислять люди в певних групах, які розробили специфічний стиль мислення в ході нескінченного ряду реакцій на типові ситуації, що характеризують загальну для них позицію” [16, с. 8–9].

Психологи зазвичай виділяють три основні типи мислення, що склалися історично і співіснують у свідомості людини:

- 1) словесно-логічне (властиве тільки людині);
- 2) наочно-діюче;
- 3) наочно-образне.

У психології мислення вироблена й так звана парна класифікація: теоретичне (наукове) і практичне мислення; інтуїтивне й аналітичне (логічне); реалістичне й артистичне (бажане); продуктивне й репродуктивне.

Серед основних видів мислення О. Бандурка, наприклад, виділяє образно-дієве (спирається на безпосереднє сприйняття предмета), наочно-образне (спирається на уявлення й образи), словесно-логічне (спирається на логічні операції з поняттями) [2, с. 64].

На думку В. Клименка, мислення як один із механізмів творчості має три зони активності мислення: 1) мислення асоціаціями; 2) мислення аналогами; 3) мислення сутностями [14, с. 360]. Дослідник зазначає, що особистості із мисленням сутностями – люди пристрасні. Вони дають відповідь на запитання “Що це таке?” оригінально й самодостатньо. Замість того, щоб використати функції пам’яті – зберігати в можливій недоторканності минулий досвід, їх мислення й уява працюють на майбутнє, створюють його образ уявою, а логічну схему дій – мисленням. Заведені пружини мислення силою думки вже намагаються розв’язати вузол хитросплетінь відомого й невідомого [14, с. 363].

Привертає увагу чотиристадійна теорія “творчого мислення”, створена Г. Воллесом, який виділив такі його стадії: підготовка, визрівання, натхнення (осяння) і перевірка істинності; в повсякденному потоці мислення ці чотири стадії постійно перекривають одна одну, коли ми досліджуємо різні проблеми [22, с. 169]. Не погоджуючись із чотиристадійною теорією, інший учений І. Ейндговен, зауважував, що було б краще говорити про “складний процес”, а не про стадії творчого мислення [22, с. 169].

Основними ознаками творчого мислення, на думку російського дослідника Ю. Фокіна, є:

- 1) отримання нового результату, нового продукту;
- 2) новизна процесу отримання відомого продукту;
- 3) неможливість отримання нового продукту випадково, шляхом простого неевристичного перебору, простим логічним висновком або діями з алгоритму;
- 4) подолання логічного розриву на шляху від умов завдання до його вирішення;
- 5) зв’язок не стільки з розв’язанням уже поставленого кимось завдання, скільки зі здатністю самостійно побачити і сформулювати проблему;
- 6) наявність яскраво вираженого емоційного переживання, що передує моменту знаходження рішення [27, с. 90].

Відкриття нового завжди відбувається в мисленні, тому дослідники пов’язували його з прогнозуванням майбутнього (А. Брушлинський), з виділенням у мисленні інтуїтивного компонента (Б. Кедров) та ієрархічних рівнів розумового процесу (Я. Пономарьов, І. Семенова і С. Степанова, Д. Завалішина). За Г. Кучинським, розумовий процес у ході розв’язання завдання постає як складна єдність діалогів і дій, конкретні співвідношення яких та особливості їх взаємної організації визначають своєрідність мислення. На думку вченого, необхідно подолати загальноприйнятий підхід до мовлення й мислення як до монологу та побачити в них наявність внутрішніх діалогів

Сучасні дослідники схилиються до думки про діалогову природу мислення людини, відтак, вивчення внутрішнього діалогу як механізму утворення творчого смислу становить важливу лінію розробки проблеми мислення й творчості в загальній психології, відкриваючи нові шляхи до пізнання механізмів творчості та розробки спеціальних методів щодо її розвитку й актуалізації.

Так, українська дослідниця О. Диса теоретично обґрунтувала взаємозв'язок мислення і творчості [8]; взявши за основу теорії М. Бахтіна, Л. Виготського, В. Біблера, Г. Кучинського, О. Самойлова, зробила висновок про те, що процес вивчення й дослідження творчого мислення тісно пов'язаний із дослідженням внутрішнього діалогу, який виступає важливим компонентом продуктивного мислення. Переходи внутрішнього мовлення з однієї форми в іншу, на думку науковця, породжують різні види внутрішніх діалогів – “діалог чистих думок”, “діалог між думкою і словом”, “діалог голосів”, у яких народжується нова смислова структура, творча ідея. Це дало дослідниці змогу простежити відображення діалогічності мислення під час творчого пошуку і стверджувати, що будь-який творчий процес включає в себе етап внутрішнього діалогу.

Спираючись на погляди М. Бубера, С. Ваймана, О. Матюшкіна, О. Крутій, С. Курганова, Т. Флоренської, Л. Зазуліної, С. Степанова, І. Степанова, Г. Бала на діалог як на властивість мислення, О. Диса доходить висновку, що творче мислення завжди діалогічне.

Нам імпонує думка, яку висловлюють дослідники-психологи (Г. Балл, А. Фурман, В. Моляко, А. Коваленко та ін.) про те, що головним методом отримання даних про творче мислення є процес розв'язання творчого (проблемного) завдання, який можна розглядати як модель творчої діяльності.

На думку С. Сисоєвої, розвиток творчого мислення студентів, ефективне використання навчального часу занять, підвищення рівня знань і вмінь, оволодіння основним арсеналом дослідної роботи, отримання студентом результатів певною мірою через самостійну діяльність, набуття ним власного досвіду, професійних навичок є основними складовими розвитку творчого потенціалу особистості [24].

За словами М. Мамардашвілі, мислення є “світлою радістю думки”. Людина почуває, як раптом, невідомо звідки й чому в ньому загоряється іскра думки, що забезпечує творче піднесення. Так, на наше переконання, можна охарактеризувати й початкову стадію журналістського мислення, адже справжнє творче й чесне естетичне почуття дає й журналістові змогу випробувати “радість мислення”.

Привертають увагу погляди на журналістське мислення російського дослідника В. Сидорова, на думку якого, “найнепрístupніша фортеця у світі – голова людини, її свідомість і мислення, емоції й воля. Символічними ключами у складний світ соціологічного мислення журналіста можуть стати теорії соціологів, психологів і теоретиків журналістики, а саме: 1) теорія “журналістських окулярів” П. Бурдьє; 2) концепція

соціальних ролей журналістики С.Г. Корконосенка; 3) класифікація форм мислення й журналістських текстів Є. Проніної” [23].

У концепції П. Бурдьє ключовим поняттям є соціально-психологічний механізм мислення – суб’єктивне сприйняття світу з подальшими спробами аналізу, синтезу й категоризації, агресивне конструювання образу й розв’язання пізнавальних завдань. “Журналісти мають особливі “окуляри”, через які вони бачать одне й не бачать інше й завдяки яким вони бачать речі певним чином. Вони роблять вибір і конструюють відібрані ними факти” [21, с. 32].

Соціально-рольова концепція С. Корконосенка дає змогу не тільки глибше усвідомити основні функції журналістики, а і краще зрозуміти внутрішній світ журналіста, його взаємодію з дійсністю. Найхарактернішою рисою мислення журналіста є його творчий, продуктивний характер, здатність шукати й знаходити, пізнавати та відкривати щось нове. “Кожній парадигмі мислення відповідає цілком певний стиль, цілком певний тип масового тексту й цілком певний тип професійного комунікатора”, – такий висновок зробила у своїх дослідженнях психолог Є. Проніна [20, с. 39]. Дослідниця запропонувала парну класифікацію із шести парадигм мислення й журналістських стилів творчості: магічне мислення й міфологічний текст, раціональне мислення та переконувальний текст, позитивістське мислення й прагматичний текст, драйв-мислення й гедоністичний текст, гуманістичне мислення та смисловиявляючий текст, net-мислення й мережний текст [20].

За словами російського журналістикознавця С. Виноградова, “в кризових ситуаціях, коли в суспільстві загострюється зіткнення економічних і політичних сил, особлива надія покладається на активність інтелектуальних можливостей, оскільки вони внутрішньо не обмежені”. Інтелект включає в себе увагу, уяву, пам’ять, мислення – вищу форму творчого прояву особистості” [19, с. 38].

Дослідник ЗМІ І. Дзялошинський вважає, що за допомогою такого критерію, як ставлення до суперечностей, можна розглядати кілька стилів журналістського мислення: міфологічне (ігнорує суперечність), формально логічне (прагне до знищення або примирення суперечностей) і діалектичне (орієнтоване на виявлення реальних суперечностей як рушійної сили будь-яких явищ) [9, с. 8].

Ми погоджуємося з думкою С. Виноградова про те, що “в пресі ми найчастіше зустрічаємо так зване повсякденне мислення, що відображає світ не у формі абстракцій, а в багатстві конкретних подій і відносин, оцінок і настроїв, думок і образів. Тому для журналіста важливим є гармонійне співвідношення між розумінням цього світу в його конкретності й осягненням істини, об’єктивним, узагальненим відтворенням дійсності” [19, с. 41].

Зазначимо, що Р. Бухарцев назвав дисципліну журналістського мислення одним із факторів оптимізації творчого процесу в журналістиці, зазначивши, що “творче мислення журналіста психологічно орієнтоване на пошук яскравих зіставлених обставин, асоціативне зближення яких

виражає сутність тієї чи іншої життєвої ситуації й надає словесному вираженню думки високий рівень загостреності, рельєфності, виразності, стимулюючи процес журналістської творчості в цілому” [6, с. 90].

Дослідник, використавши образне порівняння, так охарактеризував мисленнєву діяльність журналіста: “Ця картина нагадує панораму великої залізничної станції з магістральними, запасними під’їзними шляхами, поворотними колами, тупиками тощо. Одні думки, формуючись на “під’їзних шляхах”, виходять потім на “магістраль”, яка називається темою публіцистичного твору, інші – в результаті складних маніпуляцій переводяться на “запасні шляхи” й чекають там свого часу, треті – з тих чи інших причин потрапляють у “тупик”. “Диспетчерський пульт” такої “станції” розташований в корі великих півкуль головного мозку й регулює процеси збудження й гальмування, які й зумовлюють трансформацію життєвих спостережень, вражень у зрілу думку чи її “напівфабрикат”, або зовсім залишають їх у вигляді неформленого сирого матеріалу” [6, с. 101].

На думку І. Дзялошинського, “у сфері журналістики творчість у будь-яких її проявах являє собою складний сплав усвідомленого й неусвідомленого, чітких розрахунків та інтуїтивних осяянь. Цей процес неможливий без гри уяви, здатності фантазувати, інтуїтивно почувати й судити. Але величезну роль відіграє й здатність журналіста критично, тверезо оцінювати ідеї, що виникають у його голові, уміння логічно мислити, розділити творче й догматично-рецептурне мислення. Перший стиль мислення вирізняється рухливістю, лабільністю, прагненням побачити за готовими формулами проблеми, розумінням того, що одне й те саме питання може бути поставлено та вирішено по-різному. Другий характеризується твердістю установок, несприйнятливістю до нової інформації, прихильністю до одного разу засвоєним стереотипам” [10].

Російський журналістикознавець А. Бобков дотримується думки, що журналістське мислення відзначається особливою прихильністю до фактів. Асоціація – це образ, що виникає без видимої зовнішньої причини. Асоціативність мислення відіграє важливу роль у творчості журналіста, вона дає змогу зробити несподівані порівняння, відтворити особливу значущість тієї або іншої події, факту. Асоціація є однією зі складових початку творчості, дає можливість знайти несподівані композиційні й концептуальні вирішення журналістського матеріалу. “Асоціація повинна бути яскравою і життєвою” [3, с. 34].

Як зазначає сучасний український дослідник І. Михайлин, відомий афоризм А. Аграновського про те, що “гарно пише не той, хто гарно пише, а той, хто гарно думає” [1], особливої актуальності набуває в наш час, “але біда в тому, що й університети сьогодні опинилися перед спокусою чи реальною загрозою вчити не думати, а виставляти колонтитули, посилювати контрастність, додавати оригінальні буквиці тощо. Іншими словами, найбільша загроза сучасної журналістської освіти – сприймати журналістику не як інтелектуальну творчість, а як інструментальні

технології”. Вчений назвав ситуацію, що склалася сьогодні на теренах журналістської освіти шляхом “до девальвації професії” [17, с. 7].

На наше переконання, результати пізнавальної діяльності студентів найбільше залежать від рівня творчого мислення, яке поєднується з гнучкістю, з умінням застосовувати різноманітні способи вирішення проблеми, з інтелектуальною допитливістю, наполегливістю, самостійністю, прагненням до пошуку й відкриття нового, здатністю до узагальнень.

Студенти під час навчального процесу можуть набувати досвіду творчого пошуку за умови участі у творчому пошуку шляхів розв’язання проблеми. Для формування творчого досвіду необхідно конструювати спеціальні педагогічні ситуації, що створюють умови для творчого мислення, творчого пошуку, адже журналістика, стаючи одночасно масовою і високопрофесійною, вимагає нових форм підготовки студентів-журналістів.

Висновки. Отже, процес розвитку творчого мислення журналістської індивідуальності відбувається під впливом стимулювальних факторів, а саме: створення сприятливого навчального середовища, творчої атмосфери, заохочення творчого підходу до вирішення проблем та нових ідей і думок, створення ситуацій для полеміки, дискусій, професійного творчого діалогу.

Література

1. Аграновский А. Из писем / А. Аграновский // Вопросы литературы. – 1986. – № 3. – С. 193.
2. Бандурка А.М. Основы психологии и педагогики : учеб. пособ. / А.М. Бандурка, В.А. Тюрина, Е.И. Федоренко. – Ростов н/Д : Феникс, 2009. – 250 с. – (Высшее образование).
3. Бобков А.К. Основы творческой деятельности журналиста : учеб. пособ. / А.К. Бобков. – Иркутск : Иркут. ун-т, 2005. – 96 с.
4. Брушлинский А.В. Мышление и прогнозирование / А.В. Брушлинский. – М., 1979. – 230 с.
5. Брушлинский А.В. Психология мышления и кибернетика / А.В. Брушлинский. – М. : Мысль, 1970. – 191 с.
6. Бухарцев Р.Г. Творческий потенциал журналиста / Р.Г. Бухарцев. – М. : Мысль, 1985. – 140 с.
7. Гетьманець М.Ф. Сучасний словник літератури і журналістики / М.Ф. Гетьманець, І.Л. Михайлин. – Х. : Прапор, 2009. – 384 с.
8. Дуса О.В. Внутрішній діалог як механізм творчого мислення : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / О.В. Дуса ; Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. – О., 2005. – 17 с.
9. Дзялошинский И.М. Журналистское мышление как развивающаяся система / И.М. Дзялошинский // Вестник МГУ. Серия 10: Журналистика. – 1989. – № 6. – С. 8.
10. Дзялошинский И.М. Программа курса “Мастерство журналиста” ... Журналистский интеллект и журналистское мышление [Электронный ресурс] / И.М. Дзялошинский. – Режим доступа: <http://www.library.cjes.ru/online/>
11. Боно де Э. Шесть шляп мышления / Э. де Боно. – Минск : Попурри, 2006. – 208 с.
12. Закон України “Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів” // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 50.
13. Здоровега В.Й. Теорія і методика журналістської творчості : підручник / В.Й. Здоровега. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Л. : ПАІС, 2004. – 268 с.
14. Клименко В.В. Психология творчості : навч. посіб. / В.В. Клименко. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 480 с.
15. Линдсей Г. Творческое и критическое мышление / Г. Линдсей, К.С. Халл, Р.Ф. Томпсон // Хрестоматия по общей психологии: Психология мышления. – М., 1981. – 400 с.
16. Манхейм К. Диагноз нашего времени / К. Манхейм. – М., 1994. – 700 с.
17. Михайлин І.Л. Журналістика як творчість і журналістика як технології / І.Л. Михайлин // Методика викладання історико-журналістських дисциплін і професійні потреби : матеріали секційного засідання / [за ред. Н.М. Сидоренко] ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т журналістики, дослідницький центр історії української преси (17–18 квітня 2008 р.). – К., 2008. – С. 5–7.
18. Олешко В.Ф. Журналистика как творчество : учеб. пособ. для курсов “Основы журналистики” и “Основы творческой деятельности журналиста”. Серия: Практическая журналистика / В.Ф. Олешко. – М. : РИП-холдинг, 2004. – 222 с.

19. Основы творческой деятельности журналиста : учебник для студ. вузов по спец. “Журналистика” / [ред.-сост. С.Г. Корконосенко]. – СПб. : Знание : СПБИНВЭСЭП, 2000. – 272 с.
20. Пронина Е.Е. Психология журналистского творчества / Е.Е. Пронина. – М., 2002. – 320 с.
21. Бурдьё П. О телевидении и журналистике / П. Бурдьё ; [пер. с фр. Т. Анисимовой, Ю. Марковой ; отв. ред., предисл. Н. Шматко]. – М. : Прагматика культуры : Институт экспериментальной социологии, 2002. – 160 с.
22. Роменець В.А. Психологія творчості : навч. посіб. / В.А. Роменець. – 2-ге вид., доп. – К. : Либідь, 2001. – 288 с.
23. Сидоров В.А. Журналистский текст и социальная действительность: познание, отражение, преобразование / В.А. Сидоров // Социология журналистики / [под ред. С.Г. Корконосенко]. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 316 с.
24. Сисоева С.О. Технологізація освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти / С.О. Сисоева // Неперервна професійна освіта: Проблеми, пошуки, перспективи / [за ред. І.А. Зязюна]. – К. : ВІПОЛ, 2000. – 636 с.
25. Словарь-справочник по педагогике / [авт.-сост. В.А. Межериков ; под общ. ред. П.И. Пидкасистого]. – М. : Сфера, 2009. – 448 с.
26. Тихомиров О.К. Психология мышления / О.К. Тихомиров. – М., 1984. – 272 с.
27. Фокин Ю.Г. Преподавание и воспитание в высшей школе: Методология, цели и содержание, творчество : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / Ю.Г. Фокин. – М. : Академия, 2002. – 224 с.

ЖАБЕНКО О.В.

ВИКЛАДАЧ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ УКРАЇНИ: КАР’ЄРНЕ ЗРОСТАННЯ

Приєднання до Болонського процесу та рух вищої освіти України до європейської зони вищої освіти висувають на перший план вимогу про якість освіти – відповідність вищої освіти як соціальної системи соціально-економічним потребам, інтересам особи, суспільства й держави [1, с. 358]. Вимога щодо якості освіти включає в себе багато аспектів, серед яких одним із визначальних є якісний склад науково-педагогічних кадрів, які працюють у системі вищої освіти. Забезпеченість вищого навчального закладу висококваліфікованими викладачами (науково-педагогічними кадрами) дає змогу конкурувати з іншими навчальними закладами, залучати до навчання більше студентів, забезпечувати навчальний процес необхідною науковою продукцією, готувати фахівців, затребуваних на ринку праці.

З іншого боку, залучення вищими навчальними закладами до навчального процесу кваліфікованих викладачів можливе за умови створення належних умов для їх особистої самореалізації, творчого й професійного вдосконалення. Аналіз наукових праць свідчить, що питання кар’єрного зростання викладача вищого навчального закладу певним чином досліджували О. Жигло [5], Т. Лоза і В. Затилкін [6], В. Степашко [15], О. Романовський [14], Т. Тартарашвілі і В. Хронін [16]. Проте в цих працях відсутній аналіз питань нормативного забезпечення кар’єрного зростання викладача вищого навчального закладу в Україні.

Метою статті є аналіз нормативного забезпечення кар’єрного зростання викладача вищого навчального закладу в Україні. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: проаналізувати посадові обов’язки викладачів (науково-педагогічних працівників) вищих навчальних закладів; з’ясувати вимоги до претендентів на посади викладачів; виявити в нормативно-правових актах положення щодо кар’єрного зростання викладача.